

Η κλιματική αλλαγή ως ζήτημα ασφάλειας

Σταδιακά το νόημα του όρου «ασφάλεια» έχει διασταλεί από την ακαδημαϊκή κοινότητα σε μια προσπάθεια να ενσωματώσει, πέραν των παραδοσιακών στρατιωτικών απειλών, και άλλες μη παραδοσιακές, ήτοι τις μη στρατιωτικές απειλές. Αραγε, η Βορειοατλαντική Συμμαχία θα μπορούσε να ξεφύγει από αυτό το κυρίαρχο δόγμα, έτσι όπως ορίστηκε ήδη μέσα από τη Συνθήκη της Βεσφαλίας το 1648; Ή μήπως όχι;

Ήδη από το 1969, περίοδο κατά την οποία η επιστημονική κοινότητα άρραζε να θέσει πιο επιτακτικά ζητήματα που αφορούσαν την περιβαλλοντική υποβάθμιση και τις επιπτώσεις της, η νατοϊκή Συμμαχία αναγνώρισε τις περιβαλλοντικές προκλήσεις, εκτός των άλλων, ως οιοεισ απειλές για την ασφάλεια, μέσα από την εγκα-

ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΒΑΛΒΗ

θίδρωση της Επιτροπής Απειλών για τη Σύγχρονη Κοινωνία. Η συνέχεια ήταν εξίσου ενθαρρυντική, καθώς ο Οργανισμός ανέπτυξε πλειάδα πρωτοβουλιών στην προσπάθειά του να απαντήσει στον μη παραδοσιακό χαρακτήρα της κλιματικής αλλαγής. Παράλληλα, πλατφόρμες όπως εκείνη με τίτλο «Επιστήμη για την Ειρήνη και την Ασφάλεια», η οποία γιόρτασε τα 60 τα χρόνια το 2018, συνέχισαν να προωθούν τον διάλογο επί τη βάση των απαιτούμενων επιστημονικών ερευνών και με γνώμονα την αποτελεσματικότητα και την καινοτομία.

Η κλιματική αλλαγή αποτελεί την απειλή του 21ου αιώνα. Μια απειλή παγκόσμιου βελνεκού, που αφορά όλους τους πολίτες ανεξαρτήτως τάξεως, πολιτικών ιδεολογιών ή κράτους και που, σε αντίθεση με τις παραδοσιακές απειλές, είναι δύσκολο να προβλεφθεί *ex ante*. Είναι, δε, τόσο σύνθετη, που εμπρικλείει μια ευρεία γκάμα απειλών εκτεινόμενη από τη βιωσιμότητα ειδών και οικοσυστημάτων μέχρι τις καταστροφές από έντονα πλημμυρικά φαινόμενα ή από μεγάλης κλίμακας πυρκαγιές, λειτουργώντας ως πολλαπλασιαστής απειλών.

Το 2010 η Συμμαχία επίσημα αναγνώρισε την κλιματική αλλαγή ως απειλή στο πλαίσιο του Στρατηγικού Σχεδιασμού για την Αμυνα και την Ασφάλεια των Μελών της, ενώ την ίδια χρονιά δημιουργήθηκε το τμήμα των Αναδυόμενων Απειλών Ασφάλειας με στόχο την παρακολούθηση και πρόληψη απειλών προερχόμενων από μη παραδοσιακούς κινδύνους. Παράλληλα, το NATO υιοθέτησε το Πλαίσιο για την Πράσινη Αμυνα επιδιώκοντας να υπογραμμίσει την πρόθεση αλλά και ετοιμότητα της Συμμαχίας ως προς την εξερεύνηση της σημασίας και των δυνατοτήτων

της εξύπνης ενέργειας (εφαρμογές ανανεώσιμης ενέργειας για στρατιωτική χρήση με στόχο τη μείωση των εκπομπών και την ελάττωση της εξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα ως κυρίαρχης μέχρι πρότινος πηγής ενέργειας).

Σημαντική πρόκληση για τον Οργανισμό υπήρξε το 2014 το κάλεσμα για βοήθεια από την κυβέρνηση της Βοσνίας στις 15 Μαΐου. Το NATO κλήθηκε να συμβάλει στις προσπάθειες μετριασμού της καταστροφής που προκλήθηκε λόγω ακραίων καιρικών φαινομένων που έπληξαν τη χώρα, παρέχοντας τη δέουσα ανθρωπιστική βοήθεια αλλά και προμήθειες. Η Συμμαχία ενεργοποίησε το Συντονιστικό Κέντρο Αντιμετώπισης Ευρωπαϊκών Καταστροφών, το οποίο προχώρησε σε επιχειρήσεις βοηθώντας δραστηκά στον περιορισμό των αρνητικών επακόλουθων της καταστροφής και ενισχύοντας τις προσπάθειες ανάκαμψης. Ήταν μια δοκιμασία ετοιμότητας για τη Συμμαχία, που όμως κατέδειξε την αναγκαιότητα ανάπτυξης περαιτέρω δυνατοτήτων για την ανάληψη παρόμοιων δράσεων στο μέλλον, αν και όποτε ζητηθεί. Στις 5 Φεβρουαρίου 2015 αντίστοιχο αίτημα έλαβε η Συμμαχία από την Αλβανία λόγω των εκτενών βροχοπτώσεων που έπληξαν τη χώρα.

Συμπερασματικά, η Συμμαχία σφειλεί να εκσυγχρονιστεί, χωρίς ωστόσο να εγκαταλείψει βασικές αρχές με τις οποίες σφυρηλατήθηκε εδώ και 70 χρόνια. Σφειλεί να αντιληφθεί τις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής, που ως πολλαπλασιαστής απειλών μπορεί να επηρεάσει όχι μόνο τις επιχειρησιακές της ικανότητες – αναφορικά με την αντίληψη προσαρμογής των στρατιωτικών μέσων στις νέες συνθήκες –, αλλά και να θέσει σε αμφισβήτηση *per se* το *modus operandi* της εξαιτίας της εμφάνισης πλέον διόγκωσης των φυσικών καταστροφών και της συνακόλουθης ανάγκης αντιμετώπισης των συνεπειών αυτών (π.χ. «κλιματικός πρόσφυγες»). Για να γίνει όμως αυτό, σφειλεί η Συμμαχία να «αποδράσει» από τη στενή οπτική του *Trumpism*, της επιδίωξης δηλαδή μόνο της αύξησης της οικονομικής συνεισφοράς των άλλων κρατών – μελών (ήτοι των ΗΠΑ) στις στρατιωτικές δαπάνες, αγνοώντας αυτό που ακόμη και ο (πρόην) υπουργός Αμυνας των ΗΠΑ James Mattis, το 2017, είχε περιγράψει ως «απειλή που οι ίδιες οι ΗΠΑ αντιμετωπίζουν». Μια απειλή που εκτός όλων των άλλων μπορεί να σφμανεί κόστος τρισεκατομμυρίων δολαρίων μόνο για τις ΗΠΑ.

Ο Δρ Αναστάσιος Βάλβης διδάσκει στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Η πρόκληση του κυβερνοχώρου

Την τελευταία δεκαετία ο κυβερνοχώρος έχει αναδειχθεί σε ένα πεδίο όπου κράτη και μη κρατικοί δρώντες προβάλλουν την ισχύ τους και ανταγωνίζονται για την επίτευξη των πολιτικών σκοπών τους. Το πεδίο αυτό αποτελεί τη ραχοκοκαλιά των σύγχρονων κοινωνιών, οι οποίες είναι άμεσα εξαρτημένες από τα παγκόσμια δίκτυα πληροφοριακών και επικοινωνιακών συστημάτων για να διεξάγουν οικονομικές συναλλαγές και να μεταφέρουν δεδομένα. Το φάσμα των προκλήσεων ασφάλειας στον κυβερνοχώρο μπορεί να περιλαμβάνει μεταξύ άλλων: επιθέσεις σε μηχανές αναζήτησης και κοινωνικά δίκτυα, διασπορά ψευδών ειδήσεων, επιθέσεις άρνησης εξυπηρέτησης (denial of service attacks) σε δημόσιες διοικήσεις, ηλεκτρονικές πλατφόρμες πληρωμής, διαδικτυακούς τόπους ηλεκτρονικού εμπορίου, εθνικές υποδομές, αλλά και κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας και προσωπικών δεδομένων από το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο μας. Μια κυβερνοεπίθεση μπορεί να αποσκοπεί στη δυσλειτουργία ενός συστήματος, αλλά και στην υποκλοπή δεδομένων. Οι στόχοι είναι οι κυβερνήσεις, ο ιδιωτικός τομέας αλλά και η ίδια η κοινωνία. Ο κυβερνοχώρος είναι ένα πεδίο το οποίο επιτρέπει στον επιτιθέμενο να υπονομεύσει έμμεσα τη δημοκρατία και τη νομιμότητα των θεσμών. Μια ενδεχόμενη κυβερνοεπίθεση που θα αλλοίωσε το αποτέλεσμα μιας εκλογικής διαδικασίας ή ακόμη και μια συγκαλυμμένη εκστρατεία επιρροής μέσω του Διαδικτύου, ουσιαστικά υπονομεύει την έννοια της εμπιστοσύνης ως συστατικό στοιχείο της κοινωνικής συνοχής. Τέτοια περιστατικά λαμβάνουν χώρα σε μια γκρίζα ζώνη που βρίσκεται κάτω από το όριο του άμεσου πολέμου.

ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ Ν. ΔΙΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

Σε αυτό το νέο περιβάλλον, το NATO καλείται να δράσει ως πάροχος ασφάλειας και να υλοποιήσει συγκεκριμένες δράσεις και πολιτικές. Πέρα από την

αναγνώριση του κυβερνοχώρου ως ένα ακόμη πεδίο διεξαγωγής επιχειρήσεων και την ανάπτυξη σχετικού επιχειρησιακού δόγματος και αντίστοιχης διοίκησης, η Συμμαχία έχει αναπτύξει από το 2016 και τη στρατηγική της ανθεκτικότητας (resilience) στον κυβερνοχώρο. Η ανθεκτικότητα αναφέρεται στη δυνατότητα που έχει ένας οργανισμός να συνεχίζει να λειτουργεί ύστερα από μια επίθεση και να επανέρχεται σε σύνητο χρονικό διάστημα σε μια κατάσταση ομαλότητας.

Ο στόχος της ανθεκτικότητας στον κυβερνοχώρο, δεν απαιτεί μόνο την προστασία των λεγόμενων κρίσιμων υποδομών, αλλά και τη συνεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών και τεχνογνωσίας του ιδιωτικού τομέα με το κράτος. Τα κράτη μέλη της Συμμαχίας σφειλούν να αναπτύξουν δείκτες ανθεκτικότητας (resilience index), οι οποίοι θα καλύπτουν όλους τους σχετικούς τομείς και θα προσφέρουν μια ολιστική απότιμηση της ανθεκτικότητας, όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο, αλλά και συνολικά σε νατοϊκό επίπεδο. Αν και το NATO έχει στρέψει την προσοχή του στην προστασία των υποδομών και την ασφάλεια των δικτύων του, θα πρέπει επίσης να αναπτύξει δράσεις και μηχανισμούς που αφορούν την κοινωνική ανθεκτικότητα. Η τελευταία είναι απαραίτητη, προκειμένου η Συμμαχία να διατηρήσει την αξιοπιστία, την έντονη και τη δημόσια στήριξη για τις αποστολές της.

Λόγω της σύνθετης φύσης του κυβερνοχώρου και του διαρκώς μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος ασφάλειας, η Συμμαχία απαιτείται να αναπροσαρμόζει συνεχώς την έννοια της ανθεκτικότητας, τόσο εντός, όσο και εκτός αυτού του νέου πεδίου. Η πρόκληση της ανθεκτικότητας στον κυβερνοχώρο θα αποδειχθεί αν το NATO είναι ένας χαλαρός συνασπισμός ομοιοειδών κρατών ή μια σταβιρή συμμαχία που θα δράσει αποτελεσματικά για να υπερασπιστεί όχι μόνο τις κρίσιμες υποδομές της, αλλά πολύ περισσότερο τις αξίες που προσβείνει.

Ο Ανδρέας Ν. Διαροπούλος είναι επίκουρος καθηγητής στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς

